

Вісник Дніпропетровського університету. Історія та археологія
Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu. Seriâ: İstoriâ ta arheologiâ
Vestnik Dnepropetrovskogo universiteta. Seriâ: İstoriâ i arheologiâ
Dnipropetrovsk University bulletin. History & archaeology series

Visn. Dnipropetr. univ., Ser.: İstor. arheol. 2017. 25(1), 88–95

doi: 10.15421/261710

ISSN 2412-5334 (Print)
ISSN 2414-9578 (Online)

www.via.dp.ua

УДК 94(477) «1943/1947»

В. Ю. Прокопов

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Дозвілля і свята учасників УПА та ОУН на Закерзонні 1943–1947 рр.

Стаття присвячена практикам дозвілля та свят учасників визвольного руху в Закерзонні. Описані варіанти проведення повстанського дозвілля. Проаналізовані різноманітні свята у підпільному середовищі і особливості їх відзначення.

Ключові слова: ОУН, УПА, Закерзоння, свято, дозвілля, підпілля.

Прокопов В. Ю. Досуг и праздники участников УПА и ОУН на Закерзоньи 1943–1947 гг.

Статья посвящена практикам досуга и праздников участников освободительного движения на Закерзоньи. Описаны варианты проведения повстанческого свободного времени. Проанализированы различные праздники в подпольной среде и особенности их празднования.

Ключевые слова: ОУН, УПА, Закерзонье, праздник, досуг, подполье.

Prokopyov V. Yu. Leisure and holidays of participants of the movement of the OUN and UIA in Zakerzonnia 1943–1947.

The article deals with holidays and free time of participants of the movement of the Organization of Ukrainian Nationalists and the Ukrainian Insurgent Army within the territory of Zakerzonnia (1943–1947). A brief review of historiography and historical sources are represented also. The author starts with telling about few theoretical remarks about leisure and holiday as phenomena of people's and society's life. It is stressed that Ukrainian insurgents had small choice of free time. But even in wartime they were able to rest. It is emphasized that underground soldiers most of all enjoy to celebrate religious holidays, which reminded them the charm of childhood and family feasts. Main account of holidays and description of features of rebel's celebration are scrutinized too in this article. Certain attention is paid to the studying of patriotic holidays within the nationalist community. The author emphasizes that patriotic holidays in most cases have features of official ceremonies. In conclusion author says that holiday and leisure performed several important functions in the insurgents' life.

Key words: OUN, UIA, Zakerzonnia, holidays, leisure, underground.

Постановка проблеми. У сучасній історичній науці стає все більш популярною історія повсякдення – вивчення різноманітних граней життя людей та суспільств минулих епох. Збагатити цей напрям можуть міждисциплінарні підходи, один з яких – історична антропологія. Історики українського визвольного руху, наразі, лише починають впровадження цього дослідницького методу у своїй тематиці.

Мета дослідження. У нашій розвідці ми спробуємо розглянути питання дозвілля та свят

у повстанському побуті та повсякденні. Описуючи зовнішній бік святкування, ми намагатимемося відтворити внутрішнє відношення та переживання подій самими повстанцями та підпільниками.

Аналіз наукової літератури. Історіографія визвольного руху на Закерзонні доволі розлога (В'ятрович, 2001; В'ятрович, 2008; Киричук, 2003; Мороз, 2012; Мотика, 2013; Русначенко, 2002). Однак праць, які описують саме повсякденні аспекти боротьби, нажаль, мало. У нарисі про УПА на Закерзонні М. Іваника є

стаття про «повстанські будні», де подана коротка інформація про свята, повстанський спосіб життя (Іваник & Бошно, 2012, сс. 404–448). У статті О. Пагірі на основі усних джерел стисло описані варіанти проведення дозвілля бійцями УПА, в тому числі й на Закерзонні (Пагіря, 2012, с. 41–43). В науково-популярних енциклопедичних виданнях про УПА висвітлено особливості свят, харчування в УПА (Музичук & Марчук, 2006; Грицьків, Дерев'яний, Забілий, Сова, & Содоль, 2007).

Також корисними є науково-популярні статті, в яких показані різні сторони повсякденного життя УПА та ОУН. О. Пагіря описує різні аспекти повстанського побуту і дозвілля (Пагіря, Життя по-повстанськи, 2012). Широке коло практик дозвілля та свят продемонстровані у статті М. Гавришко (Гавришко, 2016).

У дослідженні теми першочергово нас будуть цікавити джерела особистого походження, бо при вивченні повсякдення основним об'єктом є людина та її сприйняття дійсності. Через мемуарні джерела, усні спогади, щоденники можна реконструювати дозвілля та свята у житті комбатантів УПА на Закерзонні. Наративи будуть доповнені документальними джерелами, в яких зафіксовані організаційні та комунікативні аспекти життєдіяльності українських комбатантів.

Виклад основного матеріалу. Дозвілля повстанці УПА та підпільники ОУН на Закерзонні проводили як і всі люди в екстремальних умовах – намагались відволіктись від суворой дійсності, що їх оточувала. Дозвілля зазвичай вважають за вид діяльності, направлений на задоволення фізичних, соціальних та духовних потреб у вільний час через розваги та відпочинок.

Згідно з етимологічним словником української мови слово дозвілля походить від слів «дозволити» = «схвалити» або «воліти» = «захотіти», «вібрати», «мати волю до чогось» (Родзевич, 1985, сс. 102, 103). Відповідно, у цій статті ми висвітимо лише ті приклади дозвілля, які повстанці на Закерзонні могли собі дозволити у відведений (схвалений) керівництвом час. Інші випадки відпочинку та вільного проведення часу можна зарахувати до несанкціонованого дозвілля, тобто – порушення дисципліни у військовий час. Для прикладу, у своїй статті про дозвілля бійців УПА М. Гавришко зводить ці два варіанти дозвілля в один, що, на нашу думку, не є коректним (Гавришко, 2016).

Повстанці та підпільники ОУН і УПА на Закерзонні найчастіше користались дозвіллям у

період постоїв та зимувань. Під час квартирування в селах вечорами вояки УПА співали повстанських пісень. За спогадами бійців у таких випадках грали музики, молодь танцювала, стрільці разом з місцевими дівчатами розмовляли та жартували і також долучались до танців (Йовик, 1995, с. 80; Гарасимів, 1999, с. 153). Підпільниця М. Савчин згадувала, що «пісня була улюбленою розривкою для повстанців... вона змінювалась, залежно від обставин, але ніколи нас не покидала» (Савчин, 1995, с. 168). В сотнях УПА Перемиського куреня був власний стрілецький хор, який виконував пісні на свята та урочистості. Диригентами були лікар «Шувар», ройовий «Лоза», а часом сам сотенний М. Дуда «Громенко» (Борець, 2004, сс. 101, 111, 112, 120). Свої хори були й в інших сотнях УПА на Закерзонні (Стебельський & Конопаський, 2000, с. 252). Вояки підвідділу «Вовки», рейдуючи Підляшшям, квартирували у польських селах, де «разом з поляками забавлялися весело танцями і іншими товариськими грами» (Тактичний відтинок 27-й..., 2004, с. 134). Піснями завершували різні урочистості – військові присяги, свята (Тактичний відтинок 27-й..., 2004, с. 640).

Під час зимового постою в лісі 1945–1946 рр. при лемківській сотні «Дідика» була організована бібліотека, кожен міг позичити книжку для читання (Гарасимів, 1999, с. 158). Відомо також, що у цей час невеликі бібліотеки існували у відділах «Ударники-4» («Бурлака») та «Ударники-5» («Громенко») (Тактичний Відтинок УПА 26-й..., 2001, с. 246). Підпільники позичали книжки у місцевих селян для читання – в основному українську літературу (Лико, 2002, сс. 116, 203, 204). Взимку у криївках, коли було вдосталь часу, так само читали книжки, грали в карти та розмовляли (Кордан, 2006, с. 140; Лико, 2002, с. 235).

Боець сотні «Біса» Євстахій Кметь до дозвільних занять повстанців відносив: співи, читання книжок і підпільних часописів, гімнастичні вправи, риболовство, оповідання історій, споминів та анекдотів, різні ігри та забави. Шахи і доміно були загальним захопленням, з шахів постійно проводились турніри, а деякі умільці грали навіть «всліпу» (Кметь, 2000, сс. 95, 96, 210). Цікавим було ставлення до карт, які «...у сотні не дуже-то визнавали. Командир забороняв, а як вони десь і показувались, то по якомусь часі їх нищено» (Кметь, 2000, сс. 95, 96).

І. Кордан запам'ятав, що під час лісових постоїв у сотні «Балая» були спортивні змагання. У сотні «Громенка», за свідченнями Ю. Борця,

старшини одного разу влаштували кінські перегони на великій галявині. Тоді, влітку 1945 р., на Закерзонні панував відносний спокій, і повстанці могли відпочити (Борець, 2004, с. 43; Кордан, 2006, сс. 124, 125). Хоча навіть в умовах великих облав та бойових дій операції «Вісла» повстанці намагались відволіктись. 22 травня 1947 р. при сотнях «Крилача» та «Бурлаки» був проведений шаховий турнір (який, напевно, тривав кілька днів), переможцями стали працівники СБ В. Гарабач «Орач», І. Кривуцький «Аркадій» та політвиховник сотні «Бурлаки» Й. Вівчаровський «Євген» (Перемищина – Перемиський курінь..., 1987, с. 118).

Розважали та втішали учасників визвольного руху також різноманітні свята – головно релігійні та патріотичні. Слово «свято» (урочистий, торжественний, знаменний день) має етимологічну близькість зі словами «святий», «святий», «святий» і має спорідненість з авестійським «*spanah*» – «святість» та давньоіндійським «*śvāntāh*» – «квітучий» (Болдирев & ін., 2006, сс. 199, 200).

Дослідники свята, як феномену людської культури, визначили його функції, серед основних: ідеологічна (свято як засіб залучення людей до традицій, ідей та вірувань і їх закріплення у масовій свідомості); компенсаторна (задоволення обмежених у будні потреб: їжі, напоях, відпочинку, стримуванні поведінки) (Бурменская, 2008, стр. 46, 47). Важливою складовою свята є присутність почуття радості, піднесення, позитивного емоційного настрою, наявність саме «святковості». На відміну від церемоній, які є більш стриманими і холодними за емоційним настроєм. У них більше значення надається запропонованому сценарію та розписаним заходам, в яких учасники церемоніалу слідуєть якомусь обряду (Каверина, 2009, стр. 119).

У спогадах українські повстанці особливо відзначають релігійні свята. Душевні переживання та незвичайний настрій християнського свята асоціювались у них з дитинством, чарівністю (Кметь, 2000, сс. 91, 92; Лико, 2002, с. 223).

Святкування Великодня 1945 р. готувалося всією районною мережею ОУН Перемищини – дівчата пекли паски, калачі, бублики, коржики та розмальовували писанки. Частину висилали до відділів УПА на Лемківщину, де населення жило бідніше. Лемківський повстанець І. Дмитрик якраз описував один із таких дарунків: «Важко собі уявити напруження, з яким стрільці розглядали великі пакунки... на мить мені видалось, та чи тільки мені, що до мене простягається рука рідної мами» (Дмитрик, 1992, с. 82). Проводились святкові вистави для сотень

УПА, які організували за допомогою культурно-освітнього референта у відділах (Савчин, 1995, с. 85; Гарасимів, 1999, сс. 127, 129, 130). Удосвіта біля вівтаря шикувались дві сотні УПА, провідники, теренові боївки та підпільники. Були також дівчата з підлісних сіл, що допомагали у приготуваннях (Кметь, 2000, сс. 37, 166; Савчин, 1995, с. 87; Тимочко-Камінська, 2005, с. 121).

На свята серед людей брав слово провідник або командир: «Перед чолом сотні став к-р «Хрін»... виголосив промову та побажав воякам щасливих свят. Промова була коротка, але палка». На привітання «Христос Воскрес» відповідали «Воскресе Україна» (Стебельський & Коноподський, 2000, сс. 258, 324). Повстанці також брали участь у спільних богослужіннях з місцевим населенням, або у лісових масивах з запрошеним священиком (Стебельський & Коноподський, 2000, рр. 256–258, 325, 326). Після свята був «обливаний понеділок» і тут наступала пора коли кожного, навіть командира, могли облили. Старшини, зокрема сотенний «Хрін», заохочували радісну атмосферу бо: «веселий вояк ніколи не буде думати про невидгоди і родину, яку мусив залишити» (Стебельський & Коноподський, 2000, сс. 260, 326).

Навіть загрозливі наслідки облав під час операції «Вісла» у 1947 р. не завадили підпільникам ОУН і повстанцям УПА урочисто відсвяткувати Великдень та Зелені свята, на які вони також зуміли приготувати святкові страви (Борець, 2004, сс. 171, 172; Йовик, 1995, сс. 174, 175, 179, 180; Стебельський & Коноподський, 2000, сс. 323–325; Лико, 2002, сс. 243, 244). Сотенний «Хрін» отримав від дівчат-підпільниць подарунка – святковий вафельний торт, якого командир розділив між бійцями сотні (Стебельський & Коноподський, 2000, сс. 324, 325).

На Різдво 1945 р. у таборі сотні «Месники П» (Любачівщина) повстанці організували вертеп з ролями: в тому числі Сталіна, Черчилля, Гітлера, з яким виступали для гостей – селян та підпільників. Атмосфера святкування передалася навіть через сухий офіційний звіт: «Ніччю прибувають підводи з різдвяними дарунками. Здається, жодна армія тепер не має такого багатого свята як ми. Стрілецьтво дуже задоволене з такого піклування людей над ним та радісно зустрічає свято» (Тактичний відтинок 27-й..., 2004, сс. 170, 171). Бійці відділення «Хріна» колядували у лемківських селах разом з місцевими селянами (Стебельський & Коноподський, 2000, с. 241).

Різдво та Святвечір 1946 р. підпільники та повстанці бажали відсвяткувати урочисто, хоч і

вдалині від родичів, але в колі друзів. Звістку про різдвяний збройний напад на Бірчу вояки сотні «Громенка» зустріли без ентузіазму. Наказ командирів шикуватись до бою застав їх зненацька не менше за польських солдатів, що не очікували нападу у повстанський святковий вечір. Всі хотіли провести «релігійно-сімейне» свято традиційно (Борець, 2004, сс. 86–88; Йовик, 1995, с. 99).

Сотня «Дідика» на Різдво 1946 р. квартирувала у таборі в лісі. Була оголошена збірка, де командир побажав воякам наступне Різдво святкувати вдома в незалежній Україні. Опісля повстанці співали та колядували, і навіть у важких партизанських умовах вміли радіти (Кметь, 2000, с. 125; Стебельський & Коноподський, 2000, сс. 158, 159).

Підготовка до свята іноді ставала доволі ризикованою. Щоб приготувати різдвяні страви, господарському референту І. Тимочко доводилось ходити до довколишніх сіл, що могло розконспірувати постій повстанців. З приготуванням святвечора допомогла родина місцевого священика, і усе пройшло «урочисто і достатньо». За збігом обставин чи ні, але на наступний день у цьому ж селі Польське Військо вчинило облогу на квартиру надрайонного провідника ОУН С. Голяша «Мара» (Тимочко-Камінська, 2005, с. 133).

Господарі накривали святковий стіл для розквартированих підпільників та бойовиків СБ. У світлі свічок за одним столом збирались повстанці, селяни-хазяї. Провідник виголошував молитву. Після вечері колядували у селах (Лико, 2002, сс. 136, 137). Незважаючи на всі сподівання, наступне Різдво 1947 р. ті самі підпільники зустрічали вже в інших умовах – в криївці серед лісів Лемківщини. Але й там влаштували святкові урочистості з вечерєю та колядками (Лико, 2002, с. 222).

Інколи, у періоди спокою у терені, стрільці та старшини УПА могли отримати кількадеденну відпустку. Про такий відпочинок на Різдво 1947 р. оповідає О. Коноподський, який святкував у знайомих в селах Перемищини. У той час як його сотня квартирувала у кількох лемківських населених пунктах (Стебельський & Коноподський, 2000, с. 305).

Новий рік теж був серед свят, що відзначали упівці. Основним побажанням було зустріти наступний рік у вільній державі. Особливо любили свято місцеві люди – сподівались, що Новий рік будуть зустрічати з вояками УПА. Сотенні наказували чотам квартирувати у різних селах району, щоб задовольнити кілька

сіл. Так само у селах урочисто святкували Миколая та Йордан (Водохреща) (Дмитрик, 1992, сс. 101, 102; Йовик, 1995, сс. 108–110).

Хоча не завжди всім повстанцям вдавалось по-справжньому відсвяткувати. Тим бійцям, що потрапляли до службової чоти під час свята, заборонялось вживати алкоголь – вони мали охороняти всіх інших. Так було з О. Коноподським на Йордан 1947 р. (Стебельський & Коноподський, 2000, с. 306).

Закерзонське керівництво ОУН приділяло значну увагу святам. В інструкціях КП наголошувалось, що свята Миколая, Різдва та Новий Рік 1945–1946 рр. слід використати з метою пропаганди, об'єднуючи революціонерів та народ у взаємодопомозі та солідарності (Інструкція КП Закерзоння, 1945). Повстанці ділили з селянами не тільки біду, а й радості.

Про свята патріотичні більше інформації можемо знайти саме в офіційних документах ОУН – інструкціях та звітах, підпільній пресі. В оперативних звітах ТВ «Лемко» та «Бастіон» патріотичні свята згадані у розділі «політвиховання». З огляду на те, що у документах особистого походження згадок про патріотичні свята набагато менше, ніж про релігійні, можемо припустити, що для учасників визвольного руху на Закерзонні вони були більш формальними та офіційними. Відповідним було й внутрішнє ставлення до них.

Залежно від вільного часу та погодної ситуації, у терені відділи УПА організовували патріотичні свята у різних масштабах. Це могли бути урочисті збори населення у селах з варіативними програмами святкування. А бувало, що обмежувались лише власним відділом – короткими тематичними промовами та бесідами.

Популярними були свято Героїв (23 травня), свято Державності (30 червня) (Тактичний Відтинок УПА 26-й..., сс. 385, 386, 426), свято Соборності (22 січня) (Тактичний Відтинок УПА 26-й..., сс. 271, 272). На свято Карпатської України, окрім офіційної частини (Тактичний Відтинок УПА 26-й..., сс. 317, 318, 508), про події стрільцям УПА розповідали самі захисники Срібної землі, такі як сотенний В. Щигельський «Бурлака» (Перемищина – Перемиський курінь..., с. 84).

Іншими важливими датами відзначення були: «свято Базару» (Іваник & Бошно, 2012, с. 160; Тактичний Відтинок УПА 26-й..., сс. 246, 247), «свято Ольги Басараб» та свято Крут (Тактичний Відтинок УПА 26-й..., сс. 271, 272). На «свято Моря» (29 квітня) у відділах обговорювали тему «важливості моря для держави» (Так-

тичний Відтинок УПА 26-й..., сс. 366, 367). Приблизне уявлення, що обговорювали на цьому святі, можемо отримати зі статті закерзонського підпільного видання «Інформатор», де описувалась історія української експансії у Чорне море. Дата свята пов'язана з 29 квітня 1918 р., коли: «під звук армат українського війська... піднялися українські прапори на шоглах чорноморської флотилії» (Підпільні журнали..., сс. 41, 42).

Слід відзначити, що у закерзонській підпільній періодиці – у виданнях «Інформатор», «Інформативні вісті», «Перемога» – виходили вітальні замітки до багатьох свят. Звичайно, тут більша увага приділялась патріотичним святкам. Про них друкували коротку історію, чому слід святкувати, яку традицію мають продовжити нинішні покоління українців (Підпільні журнали..., сс. 67, 91, 115, 213, 225, 247, 257, 529, 551). У деяких виданнях вміщали вірші, присвячені якійсь події (Підпільні журнали..., с. 547). На початку чи в кінці заміток подавались короткі надихаючі гасла на кшталт: «Лицарі Крутів – це наші попередники і наші виховники!» (Підпільні журнали..., с. 225), «Салют Героям Революції!» (Підпільні журнали..., с. 67); «Переміг Христос – переможе й Його Правда на землі!»; «Віруймо свято, що прийде не задовго й для нашої многострадалної Батьківщини великий і щасливий день Різдва, – день Різдва Вільної Незалежної Української Держави!» (Підпільні журнали..., с. 207); «За новий Перший Листопад!» (Підпільні журнали..., с. 528). Святочні статті у повстанських часописах, їх емоційний настрій та пізнавальна складова дозволяють нам зрозуміти, в якому інформаційному полі знаходились учасники визвольного руху на Закарпатті. Що формувало їх уявлення про складові патріотичних свят.

Крайовий Провідник Я. Старух «Стяг» доручав усім військовим відділам, бойовим частинам та організаційним осередками вшанувати Т. Шевченка 9–11 березня 1946 р. Пропагандисти мали підготувати реферати для населення про великого поета та читати його твори (Інструкція КП Закарпаття, 1946; Лемківщина і Перемищина..., с. 813). Цю вказівку повстанці намагались виконати з масовим залученням українських селян. Сотні «Біра», «Дідика» та «Хріна» провели Шевченківські дні 1946 р. у багатьох селах, збираючи кілька сотень людей на мітинги. Тут виголошували промови, читали вірші та реферати про Кобзаря (Тактичний Відтинок УПА 26-й..., сс. 317, 318).

Інколи разом з патріотичними святами проводили складення присяги та мітинги з ораторами від КП ОУН. Природні умови дозволяли

проводити масові заходи. Так, на святі Зброї (серпень 1945 р.) у Корманицькому лісі бійці та командири сотень УПА «Бурлаки», «Ластівки» і «Криляча» склали урочисто присягу вояка УПА. Промовцем був В. Галаса «Орлан», а вояки повторювали слово в слово, поклавши руки на зброю (Савчин, 1995, с. 95).

На святі Героїв в кінці травня 1946 р. у лісах Перемищини після кількоденної підготовки проходив парад цілого куреня УПА. Зранку «святково виглядаючи», сотні маршували з довколишніх сіл до лісу, де була впорядкована символічна могила героїв з прапорами та портретом Є. Коновальця. Тут відбулась сама церемонія – марширування вояків, спів курінного хору, богослужба, виступи провідників і командирів, декламації віршів, гумористичні сценки, у яких актори «вдало наслідували поведінку командирів» та святковий обід, який готувала господарська сітка. На святі присутніми були сотні місцевих селян (Борець, 2004, с. 110–112). Можна тільки уявити, як подібні заходи діяли на населення, та безперечно підвищували бойовий настрій самих повстанців.

Що цікаво, саме про патріотичні свята пише провідник В. Галаса у своєму спогаді, що майже не торкається питань повсякдення, а присвячений в основному військово-політичним подіям. Це є певним додатковим підтвердженням тези про їх офіційний статус. Свята були для нього чимось іншим – це був час, коли він, як знаний провідник та пропагандист, виголошував промови перед народом. Але це також відіграло важливу роль у підтриманні належного бойового духу вояків (Галаса, 2005, сс. 82, 83).

Висновки. Варіанти проведення дозволяли були невеликі у повстанських умовах. Але навіть такий вільний час – пісня, гра чи просто бесіда – все одно давали можливість згадати про мирні часи та відпочити. Любили святкувати повстанці в основному релігійні свята, що асоціювалися у них з дитинством. Свято, як феномен, дозволяло розслабитись від постійного бойового стресового напруження, а також військової субординації і дисципліни. У випадку з «патріотичними святами» можна почасти назвати їх націоналістичним церемоніалом. У цих важливих датах ми бачимо деякі відзначення, які важливі суто для оунівської спільноти, що кристалізувалась через підпілля, бойові акції та спільні знаменні події. ОУН намагалась через патріотичні свята виховати та належним чином сформувати не тільки своє членство, а й усю націю. Урочистості були додатковим приводом до співпраці та єднання з місцевим населенням, яке зазвичай раділо спільному святкуванню.

На прикладі повстанських свят ми чітко бачимо їх функції – ідеологічно-пропагандистську та компенсаторну – що виражалась у влаштуванні часто незадоволених потреб бійців у харчуванні, емоційній розрядці, сміху та радості, коли дозволено висміяти та залучити до

святкових ігор навіть командира. Можна сказати, що свята і години відпочинку дозволяли бійцям УПА і ОУН залишатись людьми у постійній екстремальній ситуації, у якій вони жили.

Бібліографічні посилання

- Болдирєв, Р. В., & ін. (2006). Р – Т. У О. С. Мельничук (Ред.), *Етимологічний словник української мови : у 7 т. (Т. 5)*. Київ: Наукова думка.
- Борець, Ю. (2004). *УПА у вирі боротьби. Спогади учасника повстанської боротьби (1941–1948)*. Н.в.: Н.в.
- Бурменская, Д. (2008). К вопросу о роли праздника в жизни общества. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена* (61), 43–48.
- В'ятрович, В. (2001). *Рейди УПА теренами Чехословаччини* (Т. 2). Торонто; Львів: Літопис УПА, Бібліотека.
- В'ятрович, В. (2008). Український визвольний рух на Закарпатті в 1944–1947 роках. *Український визвольний рух* (12), 181–196.
- Гавришко, М. (22 Березня 2016 р.). *На сон давали не більше восьми годин на добу*. Отримано з Gazeta.ua: http://gazeta.ua/articles/history-journal/_na-son-davali-ne-bilshe-vosmi-godin-na-dobu/ 686834.
- Галаса, В. (2005). *Наше життя і боротьба. Спогади*. Львів: Мс.
- Гарасимів, І. («Палій»). (1999). З юнацьких мрій – в ряди УПА (Спогади ройового УПА). У І. Тимоцько-Камінська, & С. Голяш (Ред.), *Літопис Української Повстанської Армії* (Т. 29). Торонто; Львів: Літопис УПА.
- Грицьків, Р., Дерев'яний, І., Забілий, Р., Сова, А., & Содоль, П. (2007). *Українська повстанська армія. Історія нескорених*. (В. В'ятрович, Ред.) Львів: Центр досліджень визвольного руху.
- Дмитрик, І. (1992). *Записки українського повстанця (У лісах Лемківщини)*. Львів: Червона Калина.
- Іваник, М., & Бошно, М. (Ред.). (2012). *Бастіон і Батурин. УПА та підпільна адміністрація ОУН в Ярославщині, Любачівщині та Томашівщині в рр. 1944–1947 : Документи та матеріали*. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
- Інструкція КП Закарзоння*. (14 Лютого 1946 р.). Отримано з Електронний архів Українського Визвольного Руху: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/10152>.
- Інструкція КП Закарзоння*. (27 Листопада 1945 р.). Отримано з Електронний архів Українського визвольного руху: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/10148>.
- Йовик (Соколенко), І. (1995). *Нескорена армія (Із щоденника хорунжого УПА)*. Київ: МП «Леся».
- Каверина, Е. А. (2009). Праздник как эстетический и социальный феномен. *Вестник Томского государственного университета* (324), 119–122.
- Киричук, Ю. (2003). *Український національний рух 40–50 років ХХ століття: ідеологія і практика*. Львів: Добра справа.
- Кметь, Є. (2000). *Любачівщина на шляху боротьби. Спогади*. Дніпропетровськ: Журнал «Бористен».
- Кордан, А. (2006). *Один набій з набійниці. Спомини вояка УПА з куреня «Залізняка»*. (М. Дубас, Ред.) Торонто; Львів: Поліграфічний центр Видавництва Національного університету «Львівська політехніка».
- Лемківщина і Перемищина : політичні звіти (Документи і матеріали). (2001). У П. Потічний, & І. Лико (Ред.), *Літопис Української Повстанської Армії* (Т. 34). Торонто; Львів: Літопис УПА.
- Лико, І. («Скала», «Богдан»). (2002). На грані мрій і дійсності: Спогади підпільника. На грані двох світів: Спогади. 1945–1955. У П. Потічний (Ред.), *Літопис Української Повстанської Армії* (Т. 37). Торонто; Львів: Літопис УПА.
- Мороз, В. (2012). Перемиська Воєнна округа УПА «Сян» (1944 р.). *Український визвольний рух* (17), 259–335.
- Мотика, Г. (2013). *Від Волинської різанини до операції «Вісла» польсько-український конфлікт 1943–1947 рр.* Київ: Дух і Літера.
- Музичук, С., & Марчук, І. (2006). *Українська Повстанча Армія*. Рівне: Зень О. М.
- Пагіря О. (2012) Повсякденне життя вояків УПА крізь призму усної історії. *Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка* (111), 41–43.
- Пагіря, О. (22 Жовтня 2012 р.). *Життя по-повстанськи*. Отримано з Тиждень.ua : <http://tyzhden.ua/History/62083>.
- Перемищина – Перемиський курінь; книга друга : Денники й документи. (1987). У Є. Штендер (Ред.), *Літопис Української повстанської армії* (Т. 14). Торонто.
- Підпільні журнали закарзонської України 1945–1947. (1987). У П. Потічний (Ред.), *Літопис Української повстанської армії* (Т. 16). Торонто: Літопис УПА.
- Родзевич, Н. С. (1985). Д – Коппі. У О. С. Мельничук (Ред.), *Етимологічний словник української мови: в 7 т. (Т. 2)*. Київ: Наукова думка.
- Русначенко, А. (2002). *Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні Рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х рр.* Київ: Університетське видавництво «Пульсари».
- Савчин, М. (1995). Тисяча доріг (Спогади). У Є. Штендер (Ред.), *Літопис Української повстанської армії* (Т. 28). Торонто; Львів: Літопис УПА.
- Стебельський, С. («Хрін»), & Конопадський, О. («Островерх»). (2000). Крізь сміх заліза. У П. Потічний (Ред.), *Літопис Української Повстанської Армії* (Т. 30). Торонто; Львів: Літопис УПА.

Тактичний Відтинок УПА 26-й «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали). (2001). У П. Потічний, & І. Лико (Ред.), *Літопис Української Повстанської Армії* (Т. 33). Торонто; Львів: Літопис УПА.

Тактичний відтинок 27-й «Бастіон»: Любачівщина, Томашівщина, Ярославщина (Документи і матеріали). (2004). У П. Потічний (Ред.), *Літопис Української Повстанської Армії* (Т. 40). Торонто; Львів: Літопис УПА.

Тимочко-Камінська, І. (2005). *Моя одисея*. Варшава: Український архів.

References

- Boldyryev, R. V., & other. (2006). R – T. In O. S. Mel'nychuk (Ed.), *Etymologichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy* [The etymological dictionary of the Ukrainian language]: in 7 vols. (Vol. 5). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Borets', Yu. (2004). *UPA u vyri borot'by. Spohady uchasnyka povstans'koyi borot'by (1941–1948)* [UPA is in the struggle. Memoirs of a participant in the rebellious struggle (1941–1948)]. N.d (In Ukrainian).
- Burmenskaya, D. (2008). K voprosu o roli prazdnika v zhizni obshchestva [To the question of the role of the holiday in the life of society]. *Izvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gertsena* [Izvestia : Herzen University Journal of Humanities and Sciences] (61), 43–48 (in Russian).
- Dmytryk, I. (1992). *Zapysky ukrayins'koho povstantsya (U lisakh Lemkivshchyny)* [Memoirs of a Soldier in the Ukrainian Insurgent Army (In the forests of the Lemko region)]. Lviv: Chervona Kalyna (in Ukrainian).
- Halasa, V. (2005). *Nashe zhyttya i borot'ba. Spohady* [Our life and struggle. Memoirs]. Lviv (in Ukrainian).
- Harasymiv, I. (“Paliy»). (1999). Z iunats'kykh mrii v riady UPA : Spohady roiovoho UPA [From youthful dreams into ranks of the UPA (Memoirs of an UPA Squadron Leader)]. In I. Tymochko-Kamins'ka, & S. Goliash (ed.), *Litopys Ukrain's'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 29). Toronto; Lviv: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Havryshko, M. (22 Bereznya 2016 p.). *Na son davaly ne bil'she vos'my hodyn na dobu* [They were allowed to sleep for no more than eight hours a day]. Retrived from Gazeta.ua: http://gazeta.ua/articles/history-journal/_na-son-davali-ne-bilshe-vosmi-godin-na-dobu/686834 (in Ukrainian).
- Hryts'kiv, R., Derev'yanyu, I., Zabilyy, R., Sova, A., & Sodal', P. (2007). *Ukrayins'ka povstans'ka armiya. Istoriya neskorenykh* [Ukrainian Insurgent Army. The history of undefeated]. (V. V'yatrovych, ed.). Lviv: Tsentr doslidzhen' vyzvol'noho rukhu (in Ukrainian).
- Instruktsiya KP Zakerzonnya* [Instruction for KP Zakerzonnia]. (February 14, 1946). Retrived from Electronic Archive of the Ukrainian Liberation Movement: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/10152> (in Ukrainian).
- Instruktsiya KP Zakerzonnya* [Instruction for KP Zakerzonnia]. (November 27, 1945). Retrived from Electronic Archive of the Ukrainian Liberation Movement <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/10148> (in Ukrainian).
- Ivanyk, M., & Bokhno, M. (ed.). (2012). *Bastion i Baturyn. UPA ta pidpil'na administratsiya OUN v Yaroslavshchyni, Lyubachivshchyni ta Tomashivshchyni v rr. 1944–1947 : Dokumenty ta materialy* [Bastion and Baturin. UPA and underground administration of the OUN in Yaroslavl, Lyubachivshchyna and Tomashivshchyna in the years 1944–1947: Documents and materials]. Lviv: Lviv Polytechnic (in Ukrainian).
- Kaverina, E. A. (2009). Prazdnik kak esteticheskiy i sotsial'nyy fenomen [A celebration as an aesthetic and social phenomenon]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta* [Tomsk State University Journal] (324), 119–122 (in Russian).
- Kmet', Ye. (2000). *Lyubachivshchyna na shlyakhu borot'by. Spohady* [Liubachivshchina on the path of struggle. Memoirs]. Dnipropetrovsk: Zhurnal «Borysten» (in Ukrainian).
- Kordan, A. (2006). *Odyn nabiy z nabinytsi. Spomyny voyaka UPA z kurenya «Zaliznyaka»* [One nabiane from the lander. Remnants of the UPA soldier from the «Zalizniak» hut]. (M. Dubas, ed.) Toronto; Lviv: Polygraphic Center of the Publishing House of the National University «Lviv Polytechnic» (in Ukrainian).
- Kyrychuk, Yu. (2003). *Ukrayins'kyy natsional'nyy rukh 40–50 rokiv XX stolittya: ideolohiya i praktyka* [Ukrainian national movement in the 40's and 50's of the twentieth century: ideology and practice]. Lviv: Dobra sprava (in Ukrainian).
- Lemkivshchyna i Peremyschchyna : politychni zvity (Dokumenty i materialy) [Lemkivshchyna and Peremyschchyna: Political Reports (Documents and Materials)]. (2001). In P. Potichnyy, & I. Lyko (ed.), *Litopys Ukrain's'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 34). Toronto; Lviv: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Lyko, I. (“Skala», “Bohdan»). (2002). Na hrani mriyi i diysnosity: Spohady pidpil'nyka. Na hrani dvokh svitiv: Spohady. 1945–1955 [At the edge of dream and reality (Memoirs of revolutionary). At the edge of two worlds (Memoirs)]. In P. Potichnyy (ed.), *Litopys Ukrain's'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 37). Toronto; Lviv: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Moroz, V. (2012). Peremys'ka Voyenna okruha UPA «Syan» [Peremiskiy military district of UPA «Syan» (1944)] (1944 r.). *Ukrayins'kyy vyzvol'nyy rukh* [Ukrainian liberation movement] (17), 259–335 (in Ukrainian).

- Motyka, G. (2013). *Vid Volyns'koyi ryzanyny do operatsiyi «Visla» pol's'ko-ukrayins'kyy konflikt 1943–1947 rr.* [Od rzezi Wołyńskiej do akcji «Wisła». Konflikt polsko-ukraiński 1943–1945]. Kyiv: Dukh i Litera (in Ukrainian).
- Muzychuk, S., & Marchuk, I. (2006). *Ukrayins'ka Povstancha Armiya* [Ukrainian Insurgent Army]. Rivne: Zen' O. M. (in Ukrainian).
- Pahiryia O. (2012) Povsyakdenne zhyttya voyakiv UPA kriz' pryzmu usnoui istoriyi [Ukrainian insurgent's everyday life through objective of oral history]. *Visnyk Kyyvivs'koho Natsional'noho universytetu im. T. Shevchenka* (111), 41–43 (in Ukrainian).
- Pahiryia, O. (October 22, 2012). *Zhyttya po-povstans'ky* [Rebel's way of life]. Retrived from Tyzhden'.ua: <http://tyzhden.ua/History/62083> (in Ukrainian).
- Peremys'hchyna – Peremys'kyy kurin'; knyha druha : Dennyky y dokumenty [Peremys'hl region : Peremys'hl battalion. Book Two. Journals of the “Krylach” detachment]. (1987). In Ye. Shtender (ed.), *Litopys Ukrains'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 14). Toronto (in Ukrainian).
- Pidpil'ni zhurnaly zakerzons'koyi Ukrayiny 1945–1947 [Underground journals from Ukraine beyond the Curzon line 1945–1947] (1987). In P. Potichnyy (ed.), *Litopys Ukrains'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 16). Toronto: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Rodzevych, N. S. (1985). D – Koptsi. In O. S. Mel'nychuk (Ed.), *Etymolohichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: v 7 t.* [The etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 vol.] (Vol. 2). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Rusnachenko, A. (2002). *Narod zburenyy. Natsional'no-vyzvol'nyy rukh v Ukrayini y natsional'ni Rukhy oporu v Bilorusiyi, Lytvi, Latviyi, Estoniyi u 1940–50-kh rr.* [The people are disturbed. The National Liberation Movement in Ukraine and the National Resistance Movements in Belarus, Lithuania, Latvia, Estonia in the 1940s–50s] Kyiv: Universytets'ke vydavnytstvo «Pul'sary» (in Ukrainian).
- Savchyn, M. (1995). Tysyacha dorih (Spohady) [Thousand Roads (Memories)]. In Ye. Shtender (Ed.), *Litopys Ukrains'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 28). Toronto; Lviv: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Stebel's'kyy, S. («Khrin»), & Konopads'kyy, O. («Ostroverkh»). (2000). *Kriz' smikh zaliza* [Through the laughter of iron (Chronicles)]. In P. Potichnyy (ed.), *Litopys Ukrains'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 30). Toronto; Lviv: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Taktychnyy vidtynok 27-y «Bastion» : Lyubachivshchyna, Tomashivshchyna, Yaroslavshchyna (Dokumenty i materialy) [UPA tactical sector 27th “Bastion”: Liubachiv, Tomashiv and Yaroslav regions (Documents and materials)]. (2004). In P. Potichnyy (ed.), *Litopys Ukrains'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 40). Toronto; L'viv: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Taktychnyy Vidtynok UPA 26-y «Lemko»: Lemkivshchyna i Peremys'hchyna (Dokumenty i materialy) [UPA tactical sector 26th “Lemko” Lemkivshchyna i Peremys'hl regions (Documents and materials)]. (2001). In P. Potichnyy, & I. Lyko (Red.), *Litopys Ukrains'ko'i povstans'ko'i armii* (Vol. 33). Toronto; Lviv: Litopys UPA (in Ukrainian).
- Tymochko-Kamins'ka, I. (2005). *Moya odyseya* [My Odyssey]. Warsaw: Ukrayins'kyy arkhiv (in Ukrainian).
- Vyatrovych, V. (2001). *Reydy UPA terenamy Chekhoslovachchyny* [UPA raids in Czechoslovakia] (Vol. 2). Toronto; Lviv: Litopys UPA, Biblioteka (in Ukrainian).
- Vyatrovych, V. (2008). *Ukrayins'kyy vyzvol'nyy rukh na Zakerzonni v 1944–1947 rokakh* [The Ukrainian liberation movement in Zakerzonnia in 1944–1947]. *Ukrayins'kyy vyzvol'nyy rukh* (12), 181–196 (in Ukrainian).
- Yovyk (Sokolenko), I. (1995). *Neskorena armiya. (Iz shchodennyka khorunzhoho UPA)* [Unarmed Army (From the diary of the UPA headquarters)]. Kyiv: MP «Lesya» (in Ukrainian).

Надійшла до редколегії 27.03.2017